

Szerzői jogok és a hetedik parancsolat

Békei Ferenc ig.-főszerkesztő, Rádióvilág Kiadó

A szerzői jogokkal kapcsolatos jogsértéseket a köznyelv egyszerűen csak lopásnak nevezi. A szellemi alkotásokhoz fűződő jogokat, azok megsértését mind a büntető (bt.), mind a polgári törvénykönyv (ptk.) rögzíti a jog nyelvén. Az „1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról” már igen részletesen taglalja a szellemi alkotásokkal kapcsolatos fogalmakat, jogokat, rendelkezéseket. A szellemi alkotásokkal való visszaélések manapság már oly mértékben elszaporodtak, hogy az a kultúra egyes területeinek – zeneműkiadás, lap- és könyvkiadás – pusztá létét is fenyegeti. A jogsértő esetek zömmel a vonatkozó törvények ismeretének hiányából fakadnak, de a renitens emberi magatartás és a tudatos bűnelkövetés is tetten érhető azok között. A több részesre tervezett cikkünkben a szerzői jogokról, a jogsértések jellegzetes módjairól írunk, ill. a kiadványainkkal kapcsolatosan előfordult jogsértő eseteket mutatunk be. A „Rádiótechnika” műszaki lap lévén, írásunkban inkább a köznapi nyelv felől közelítjük meg ezt a jogi problémát.

Nap mint nap önfeledten élvezük az utóbbi évtizedek rendkívül felgyorsult műszaki-technikai fejlődésének megannyi gyümölcsét, – és közben szinte hasonló tempóban tesszük tönkre anyagi-szellemi környezetünket. Az anyagi világunk romlása elleni tenni akaráss – gondoljunk a környezetvédelemre – már nemcsak az „értelmes hatalom” szintjén, de egyre szélesebb körben az egyének gondolkodásában is a mindennapok normájává kezd válni. Sajnos, az már sokkal ritkábban feltett kérdés: Mi a helyzet a mai, modern idők *szellemi környezetének védelmével*? Erősen leszűkítve a lehetséges vizsgálódások körét született meg írásunk, amely tisztelt szerzőinknek, a szellemi alkotások előállításainak, ill. az azokat közlő kiadványainkhoz fűződő szerzői jogoknak az érvényesülésével foglalkozik.

Reméljük, hogy cikkünkkel jobbíthatunk valamelyest a jelenleg egyre csak romló helyzeten. Reméljük azt is, hogy kedves olvasóink is hozzászólnak a témához és megosztják velünk, illetve egymással a véleményüket. És ha netalán lennének a birtokukban a kiadványainkról készült „svarc” CD-k, DVD-k, az internetről letöltött kalóz fájlok, akkor előbb-utóbb készítenék éreznek majd azokat „kifehérítésére”, hogy ezáltal is a szellemi környezetvédelem tisztakezű harcosaivá válhassanak.

Szellemi tulajdon

A bűnözés egyik potenciális forrása a tulajdon. Nem létezne a lopás bűne, ha nem lenne tulajdon. De nem létezne anyagi-szellemi fejlődés sem, ha nem létezne a tulajdon! (Az persze már filozofikus kérdés, hogy egyáltalán szükség van-e a fejlődésre?! Vélem, az emberi közösségekben a fejlődés nem elhatározás kérdése, az az emberlétből fakadó objektív törvényszerűség.) A szerzés vágyának, a tulajdonlásnak az örök emberi öröme a közösségek, a társadalmak fejlődésének a motorja. E fejlődés további nagyon fontos hajtó ereje a játékos ember kíváncsisága és az ember alkotásvágya. Igaz ez mind az anyagi, mind a szellemi javak előállítására, keletkezésére.

A lopás fogalma a bt. szerint: „Aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el.” Az anyagi világ tulajdonviszonyainak fel-, illetve elismerése, az enyém, a tiéd, az övé fogalmának kezelése, az átlagember számára is könnyű feladat. Igaz, egyeseknél „nehezen megy” a tulajdon tisztelésének betartása. Az ilyen lopás-cselekmények büntetésére jól kidolgozott, az évezredek, az évszázadok során egyre humanizálódó –, a kézlevágástól a megélhetési bűnözést napjainkban „sújtó” ejnye-bejnyéig terjedő –, szankciók léteznek.

A szellemi alkotások esetében azonban *manapság* nagyon sokak

számára sajnos nem ilyen egyértelmű a helyzet. Való igaz, a hetedik (avagy a nyolcadik) parancsolat kőbe vésésekor még nem létezett az internet, a CD vagy a DVD sem..., de a szellemi tulajdon és a hozzá kapcsolódó szerzői jogok sem léteztek, – egyszerűen nem lévén a tömeges nyilvánosságra hozatalra (rádió, tv), a mű sokszorozására (pl. könyv formájában) lehetőség. A művek nyilvános előadásáért már az igen korai időkben is szedtek belépti díjat (ld. színházi előadások).

Szerzői jogi törvény (szjt.)

Napjainkban a szellem világának termékeit, alkotásait az e célból született törvények védik. A fent említett 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról bevezetőjében ez áll:

„A technikai fejlődéssel lépést tartó, korszerű szerzői jogi szabályozás meghatározó szerepet tölt be a szellemi alkotás ösztönzésében, a nemzeti és az egyetemes kultúra értékeinek megővésében; egyensúlyt teremt és tart fenn a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei között, tekintettel az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás és a szabad információhoz jutás igényeire is; gondoskodik továbbá a szerzői jog és a kapcsolódó jogok széles körű, hatékony érvényesüléséről.”

Jelentős terjedelme miatt nem lehet célunk az szjt. részletes ismer-

tetése, a törvény szövege a honlapunkról (www.radiovilag.hu/szjt.pdf) teljes terjedelmében le tölthető. E helyt most csak az szjt. néhány főbb passzusát *idézzük*, melyek témánkhoz szorosán kapcsolódnak:

– Szerzői jogi védelem alá tartozik ... az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen: a) az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű,...

– A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző),...

– A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és szomszédos jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait.

– A szerző kizárólagos joga, hogy a művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Többszörözés: a) a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése, bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint b) egy vagy több másolat készítése a rögzítésről.

– A szerző kizárólagos joga, hogy a művet terjessze, és hogy erre másnak engedélyt adjon.

– A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben.

– A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges. ... Nyilvánosságra hozott irodalmi vagy zenei mű részlete ... szemléltetés érdekében iskolai oktatási célra, valamint tudományos kutatás céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével a cél által indokolt terjedelemben átvehető, feltéve, hogy az átvevő a művet nem használja fel üzletszerűen. ... A szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni. E fejezet rendelkezéseinek alkalmazása szempontjából az iskolai oktatás célját szolgálja a felhasználás, ha óvodai nevelésben, az általános iskolai, középiskolai, ... vagy a felsőoktatásról szóló törvény hatálya alá tartozó felsőfokú oktatásban a tantervnek, illetve a képzési követelményeknek megfelelően valósul meg.

– Teljes könyv, továbbá a folyóirat vagy a napilap egésze magáncélra is csak kézírással vagy írógéppel másolható.

– Nem minősül szabad felhasználásnak – függetlenül attól, hogy magáncélra történik-e –, ha a műről más személlyel készíttetnek másolatot számítógépen, illetve elektronikus adathordozóra.

– A felhasználói szerződés alapján a szerző engedélyt ad művének a felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni. (Így működnek a kiadók. – A szerk.)

Szerkesztőségünkben, a Rádióvilág Kiadónál is mindenkor a fenti elvek szellemében folyt és folyik a munka. Az általunk megjelentetett lapok és évkönyvek minden számát a szerzői jogi törvény védi.

Kiadványaink előállítására nagy költségekkel jár (nyomda, honorarium, munkabér, rezsi, adók) és nem ingyen történik, véljük érthető, hogy nem hunyhatunk szemet kiadványaink kalóz példányainak terjedése, terjesztése felett. A jövőben határozottan érvényt szerzünk a törvényi előírások betartásának, és fellépünk a „vétlen” és a vétkes károkozók ellen. Mindebben továbbra is számítunk tisztelt szerzőink és kedves olvasóink segítő információra, mellyel a kalózkadások feltűnéséről tájékoztathatunk.

Kérjük valamennyi kedves olvasónkat, a jövőben sem engedjék úm. szétlopní kedvenc lapjukat, a Rádiótechnikát! És nemcsak azért, mert ez különben sem „szép dolog”...

Az internetről

általánosságban csak szépet és jót lehet mondani, hatása forradalmian meghatározó az információ hozzáférés és a kommunikáció terén. Az internet gondolata, gyökeire a katonai és egyetemi számítógép-hálózatokból ered, mely rendszereknél tudva levően egyáltalán nem az üzleti szempontok voltak a meghatározók! Ebből kifolyólag egyetlen „aprócska” hibája van eme világrendszernek, mégpedig az, hogy *alapvetően nem üzleti célokra találták ki*. Esetünkben és a világ

összes más tradicionális (papíralapú) médiuma esetében ennek egyelőre teljes hatásában még beláthatatlan következményei lesznek! Miről is van szó?

Az internet az elektronikus újságok, a hírportálok számára egy olyan újságos standnak tekinthető, ahol mindent *ingyen lehet kapni*, csak az oda vezető járda használatáért – az internet szolgáltatónak(!) – kell fizetni... Teljesen abnormális helyzet, ez a piacgazdaság megerősökölése! Íme, itt az az árú - a szellemi termék -, amit nem az értékén mérnek, hanem ingyen adnak. Lám, addig küzdöttünk, amíg megvalósult a kommunizmus... :-)

Aztán szép fokozatosan médiumok közötti éles üzleti verseny oda vezetett, hogy minden tradicionális újságnak illő lett egy honlapot, internetes portált vagy on-line lapot létesíteni. Az üzleti megfontolások másképp nemigen szólhattak: Majd a hirdető eltartják az ingyenes hozzáférésű elektronikus lapot! Merész gondolat! Mostanában vagyunk éppen a pudring próbájánál, és egyre több jelzés érkezik arról, hogy ilyen üzleti alapon, bizony nemigen működik a dolog, – kiváltképp egy „apró” gazdasági világválság közepette.

Az internet közel húsz éves léte alatt a felhasználók széles körében erősen rögzült két tévhit: Ami az interneten van az minden ingyenes, ami ott hozzáférhető, az mind legális tartalom! (Ahogy említettük a következő folytatásokban az életből kölcsönzött, szerkesztőségünk számára döbbenetes, egyben nagyon tanulságos példákkal illusztráljuk ezt.) *Az interneten a szellemi javak, az azokat létrehozó alkotó munka, általában a szellemi tulajdon tiszteletének, ill. egyáltalán az elismerésének a teljes erőzójára tapasztalható lépten-nyomon!* Hetedik parancsolat? – alig húsz év alatt a kőtáblák porrá zúzódtak, egyszerűen átdüböngött rajtuk az internet...

A fentieket kéretik ténymegállapításnak tekinteni, mert ezzel a *törvénytörtő* áldatlan állapottal épeszű ember egyáltalán nem érthet egyet!

(Folytatjuk)